

נעשה אדם

יציאת מצרים והשגחה פרטית

שמות ו':ו'-ז'

לִכְן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם וְהַצַּלְתִּי אֶתְכֶם מִעֲבָדֵתָם וְגָאֵלְתִּי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים: וְלִקְחוּתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם:

Therefore, say to the children of Israel, 'I am Hashem, and I will take you out from under the burdens of the Egyptians, and I will save you from their labor, and I will redeem you with an outstretched arm and with great judgments. And I will take you to Me as a people, and I will be a G-d to you, and you will know that I am Hashem your G-d, Who has brought you out from under the burdens of the Egyptians.

אור החיים שם פסוק ו'

לכן אמר לבני ישראל אני ה' פירוש הודיעם משמי, כי מדתי מדת רחמים וריחמתי עליהם ומלבד הודעה זו תאמר להם סדר הטובות אשר אעשה להם והוצאתי וגו' עוד ירצה באומרו "לכן" לשון שבועה (שמו"ר ו ד), שנשבע ה' לעשות כל האמור בענין, וכן תמצא שאמר יחזקאל (כ ו) ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים: ואומרו והוצאתי וגו' - נתכוון לסדר סדר הטובות כי בתחלה יקל עול סבלם, והוא אומרו והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, שהוא תוקף השעבוד, וזה היה תיכף ומיד במכת היאור נתפרדה חבילת נוגשים ושוטרים אבל ישראל היו עובדים קצת, כי אימת המצריים היתה עליהם ומעצמם היו עובדים עבודה קלה, וכנגד זה אמר והצלת אתכם מעבודתם, שתעקר עבודה מהם כל עיקר ואחר כך וגאלתי אתכם, היא יציאתם מארץ מצרים, ובכלל פרט זה היא קריעת ים סוף שאם לא כן זו גאולה שאחריה כלייה ב"מ, ולזה לא אמר והוצאתי אתכם מן הארץ, אלא וגאלתי לומר הוצאה שיש בה גאולה, אם ירדוף אויב ירדוף באף ובחמה שפוכה, ואחר כך ולקחתי אתכם לי לעם, שהוא מתן תורה כי שם נתיחדנו לו לעם וייחד שמו עלינו, והוא אומרו והייתי לכם לאלקים:

בראשית מ':ט'-י"א

וַיְסַפֵּר שֵׁר הַמִּשְׁקִים אֶת חֲלֹמֹוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחֻלּוּמִי וְהִנֵּה גֶפֶן לִפְנֵי: וּבִגְפֶן שְׁלִשָּׁה שְׂרִיגִים וְהוּא כְּפָרוֹת עֲלֵתָהּ נֹצֵה הַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁכְּלֶתִיהָ עֲנָבִים: וְכֹס פָּרְעָה בְיָדִי וְאָקֹחַ אֶת הָעֲנָבִים וְאֲשַׁזְזֹת אֹתָם אֶל כֹּס פָּרְעָה וְאֶתֶּן אֶת הַכֹּס עַל כַּף פָּרְעָה:

So the chief cupbearer related his dream to Joseph, and he said to him, "In my dream, behold, a vine is before me. And on the vine are three tendrils, and it seemed to be blossoming, and its buds came out; [then] its clusters ripened into grapes. And Pharaoh's cup was in my hand, and I took the grapes and squeezed them into Pharaoh's cup, and I placed the cup on Pharaoh's palm.

תהלים פ':ט'

גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תִּסְיַע תִּגְרֹשׁ גּוֹיִם וְתִטְעֶהָ:

You uprooted a vine from Egypt; You drove out nations and planted it.

בראשית רבה פ"ח:ה'

ויספר שר המשקים והנה גפן לפני אלו ישראל שנאמר (תהלים פ) גפן ממצרים תסיע ובגפן שלשה שריגים משה אחרן ומרים היא כפורחת הפריחה גאולתן של ישראל עלתה נצה הנצה גאולתן של ישראל הבשילו אשכולותיה ענבים גפן שהפריחה מיד הנצה ענבים שהנצו מיד בשלו וכוס פרעה בידי מכאן קבעו חכמים ד' כוסות של לילי פסח א"ר הונא בשם ר' בנייה כנגד ד' גאולות שנאמרו במצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי

רבי שמואל בר נחמן אמר כנגד ארבע כוסות שנאמרו כאן וכוס פרעה בידי וגו' ונתת כוס פרעה וגו'

רבי לוי אמר כנגד ד' מלכויות

רבי יהושע בן לוי אמר כנגד ד' כוסות של תרעלה שהקב"ה משקה את עובדי כוכבים הה"ד (ירמיה כה) כי כה אמר ה' אלקי ישראל אלי קח את כוס היין החמה (שם נא) כוס זהב בבל ביד ה' וגו' (תהלים יא) ימטר על רשעים וגו'

ובנגדן הקב"ה משקה את ישראל ד' כוסות של ישועה לעתיד לבא שנאמר (שם מז) ה' מנת חלקי וגו' (שם קמז) כוס ישועות אשא (שם כג) תערוך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויח כוס ישועות כוס ישועה אין כתיב כאן אלא כוס ישועות אחד לימות המשיח ואחד לימות גוג

ספורנו שמות ו':ח'

והבאתי אתכם אל הארץ. כאשר תתבוננו בכל זה תהיו ראויים שאביאכם אל הארץ ואתננה לכם:

אורחות חיים להרא"ש סי' כ"ז

לבטוח בה' בכל לבבך ולהאמין בהשגחתו הפרטית. ובזה תקיים בלבבך היחוד השלם בהאמין בו כי עיניו משוטטות בכל הארץ ועיניו על כל דרכי איש ובוחר לב וחוקר כליות, כי מי שאינו מאמין "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" אף "באנכי ה' אלריך" אינו מאמין. ואין זה ייחוד שלם. כי זה היה [נ"א הוא] סגולת ישראל על כל העמים וזה יסוד כל התורה כלה:

שמות ג':ז'

וַיֹּאמֶר ה' רְאֵה רָאִיתִי אֶת עֲנִי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶת צַעֲקָתָם שָׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נַגְשָׁיו כִּי יִדְּעִתִּי אֶת מִכְאָבָיו:

And Hashem said, "I have surely seen the affliction of My people who are in Egypt, and I have heard their cry because of their slave drivers, for I know their pains.

רש"י שם

כי ידעתי את מכאוביו – כמו וידע חלקים כלומר כי שמתי לב להתבונן ולדעת את מכאוביו ולא העלמתי עיני ולא אטוט את אזני מעקבתם:

For I know their pains: This is similar to: "and G-d knew" (Exod. 2:25). That is to say: for I set My heart to contemplate and to know their pains, and I have not hidden My eyes, neither will I block My ears from their cry.

ברשאים י"ח:י"ח-י"ט

וַאֲבָרְהָם הָיוּ יְהִיָּה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוֹם וְנִבְרָכוּ בוֹ כָּל גּוֹי הָאָרֶץ: כִּי יִדְּעִתִּי לְמַעַן אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אֲזַרְיוֹ וְשִׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא ה' עַל אֲבָרְהָם אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו:

And Abraham will become a great and powerful nation, and all the nations of the world will be blessed in him. For I have known him because he commands his sons and his household after him, that they should keep the way of Hashem to perform righteousness and justice, in order that Hashem bring upon Abraham that which He spoke concerning him."

רש"י שם פסוק י"ט

כי ידעתי – לשון חיבה כמו (רות ז) מודע לאישה (שם ג) הלא בועז מודעתנו (שמות לג) ואלדעך בָּשָׂם ואמנם עיקר לשון כולם אינו אלא לשון ידיעה שהמחזק את האדם מקרבו אלכלו ויודעו ומכירו. ולמה ידעתי למען אשר יאור לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמור דרכי. ואם תפסקהו כתרגומו יודע אני בו שיורה את בניו וגו' אין למען נופל על הלשון:

For I have known him: Heb. יִדְּעִתִּי, an expression of love, like (Ruth 2:1) "a kinsman (מֹדַע) of her husband"; (ibid. 3:2) "And now, Boaz our kinsman (מֹדַעְתִּי)"; (Exod. 33:17): "and I shall know you (וְיִדְּעֶנִּי) by name." But, in fact, the primary meaning of them all is none other than an expression of knowing, for if one loves a person, he draws him near to himself and knows him

and is familiar with him. Now why do I love him? "Because he commands" ... for he commands his sons concerning Me, to keep My ways. But if you explain it as the Targum renders: "I know about him that he will command his sons, etc.," the word למען does not fit into the sense [of the verse].

רמב"ן שם

כי ידעתיו למען אשר יצוה לשון רש"י, ארי ידעתיני כתרוממו, לשון חבה, כמו מודע לאישה (רות ב א), ואדעך (שמות לג יז), אמנם עיקר כולם לשון ידיעה, שהמחבב את האדם ומקרבו אצלו יודעו, ומכירו ואם תפרשהו יודע אני בו שיצוה את בניו, אין "למען" נופל על הלשון ויתכן שיהיה "ידעתי", גדלתי ורוממתי, בעבור אשר יצוה את בניו אחריו לעשות את הישר לפני, ולכך אשימנו לגוי גדול ועצום שיעבדוני וכמוהו ידעתך בשם (שמות לג יב), מה אדם ותדעהו (תהלים קמד ג) או יאמר "ידעתי שיצוה", וכן למען ינוח שורך וחמורך (שמות כג יב), שינוח: והנכון בעיניו שהיא ידיעה בו ממש - ירמוז, כי ידיעת השם שהיא השגחתו בעולם השפל, היא לשמור הכללים וגם בני האדם מונחים בו למקרים עד בא עת פקודתם אבל בחסידיו ישום אליו לבו לדעת אותו בפרט, להיות שמירתו דבקה בו תמיד, לא תפרד הידיעה והזכירה ממנו כלל כטעם לא יגרע מצדיק עיניו (איוב לו ז) ובאו מזה פסוקים רבים, כדכתיב (תהלים לג יח) הנה עין ה' אל יראיו, וזולת זה:

מורה נבוכים ג'נ"א

והנה נגלה אלי עיון נפלא מאד, יסורו בו ספקות ויתגלו בו סודות אלוהיות. והוא - שאנחנו כבר בארנו בפרקי ההשגחה, כי כפי שיעור שכל כל בעל שכל תהיה ההשגחה בו. והאיש השלם בהשגתו אשר לא יסור שכלו מהאלוה תמיד תהיה ההשגחה בו תמיד, והאיש שלם ההשגחה אשר תפנה מחשבתו מהאלוה קצת עתים - תהיה ההשגחה בו בעת חשבו באלוה לבד ותסור ההשגחה ממנו בעת עסקו; ולא תסור ממנו אז כסורה ממי שלא ישכיל כלל, אבל תמעט ההשגחה ההיא, אחר שאין לאיש ההוא השלם בהשגתו, בעת עסקו, שכל בפועל, ואמנם הוא אז משיג בכח קרוב, והוא דומה בעת ההיא לסופר המהיר בשעה שאינו כותב. ויהיה מי שלא השכיל האלוה כל עיקר כמי שהוא בחושך ולא ראה אור כלל - כמו שבארנו באמרו, "ורשעים בחושך ידמו"; ואשר השיג וכוונתו כולה על מושכלו - כמו שהוא באור השמש הבהיר; ואשר השיג הוא מתעסק - דומה בעת עסקו למי שהוא ביום המעונן, שלא תאיר בו השמש מפני העב המבדיל בינה ובינו. ומפני זה יראה לי כי כל מי שתמצאהו רעה מרעות העולם, מן הנביאים או מן החסידים השלמים, לא מצאהו הרע ההוא רק בעת השכחה ההיא - ולפי אורך השכחה ההיא או פחיתות הענין אשר התעסק בו יהיה עוצם הרעה. ואחר שהענין כן, כבר סר הספק הגדול אשר הביא הפילוסופים לשלול השגחת האלוה מכל איש ואיש מבני אדם ולהשוות ביניהם ובין אישי מיני שאר בעלי חיים, והיתה ראייתם על זה - מצוא החסידים והטובים רעות גדולות. והתבאר הסוד בזה, ואפילו לפי דעתם. ותהיה השגחת האלוה ית' מתמדת במי שהגיע לו השפע ההוא המזומן לכל מי שישתדל להגיע אליו, ועם הפנות מחשבת האדם והשיגו האלוה ית' בדרכים האמתיות ושמחתו במה שהשיג - אי אפשר שיקרא אז לאיזו ההוא מין ממיני הרעות, כי הוא עם האלוה והאלוה עמו. אבל בהסיר מחשבתו מהאלוה, אשר הוא אז נבדל מהאלוה, והאלוה נבדל ממנו, והוא אז מזומן לכל רע שאפשר שימצאהו, כי הענין המביא ההשגחה ולהמלט מים המקרה הוא השפע ההוא השכלי. וכבר נבדל קצת העתים מן החסיד ההוא הטוב, או לא הגיע כלל לחסר ההוא הרע - ולזה ארע לשניהם מה שארע:

והנה התאמתה אצלי זאת האמונה גם כן מדברי ה'תורה' - אמר ית', "והסתרתי פני מהם, והיה לאכול, ומצאוהו רעות רבות וצרות, ואמר ביום ההוא, הלא על כי אין אלוהי בקרבי מצאוני הרעות האלה". ומבואר הוא ש'הסתרת הפנים' הזאת אנחנו סיבתה ואנחנו עושים זה המסך המבדיל בינינו ובינו - והוא אמרו, "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה" - ואין ספק כי, דין היחיד כדין הציבור. הנה התבאר לך כי הסיבה בהיות איש מבני אדם מופקר למקרה ויהיה מזומן לאכל כבהמות הוא היותו נבדל מהאלוה; אבל מי ש'אלוהיו בקרבו' לא יגע בו רע כל עיקר - אמר ית', "אל תירא, כי אתך אני אל תשתע, כי אני אלוהיך וגו'", ואמר, "כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך וגו'" [ופרושו], 'כי תעבור במים ואני אתך - הנהרות לא ישטפוך'. כי כל מי שהכין עצמו עד ששפע עליו השכל ההוא תדבק בו ההשגחה וימנעו ממנו הרעות כולם - אמר, "י"י לי - לא אירא מה יעשה לי אדם", ואמר, "הסכן נא עמו ושלם" - יאמר, פנה אליו ותשלם מכל רע:

תהלים צ"א-ט"ז

יֵשֵׁב בְּסִתְרֵי עֲלִיּוֹן בְּצֵל עֲדָי יִתְלוֹנֵן: אִמֵּר לֵה' מוֹזְסִי וּמִצֻּדֹתַי אֶלְכִּי אֲבֹטֹז בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילֵךְ מִפֶּחַז יְקוֹשִׁי מִיָּד בְּרִי הוֹוֹת: בְּאַבְרֹתָיו יֶסֶךְ לִךְ וְתִתֶּנָּת כְּנָפָיו תִּתְּסֶה צִנָּה וְסִוְרָה אֲמֹתָ: לֹא תִירָא מִפִּזְזֵר לִילָה מוֹזֵן יַעֲוֶף יוֹמָם: מִיָּד בְּרִי בְּאֶפֶס יִהְיֶה מִקָּטָב יִשְׁוֹר צָהָרִים: יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלְךָ וּרְבִבָּהּ מִיַּמִּינֶךָ אֶלְיֶךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תִּבְטֹחַ וּשְׁלָמֹת רַשְׁעִים תִּרְאֶה: כִּי אֲתָה ה'

מוֹזְסִי עֲלֵי־יָדָיו שְׂמֹת מַעֲוֹנָךְ: לֹא תִאֲנֶה אֵלֶיךָ רָעָה וְנִגַּע לֹא יִקְרַב בְּאַהֲלֶיךָ: כִּי מִלֶּאֱכֹו יִצְוֶה
 לָךְ לְשֹׁמְרֶךָ בְּכָל הָרָכִיךְ: עַל כַּפַּיִם יִשְׁׁאוֹנֶךָ פֶּן תִּגַּף בְּאַבֶּן רִגְלֶךָ: עַל שִׁוּל וּפְתֵן תִּדְרֹךְ
 תִּרְבֹּס כְּפִיר וְתִנָּץ: כִּי בִי זִשְׁק וְאַפְלִטָהוּ אֲשַׁבְּהוּ כִּי יִדַּע שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי וְאַעֲנֶהוּ עִמּוֹ אֲנֹכִי
 בְּצָרָה אֲזַלְצָהוּ וְאֶכְבְּדָהוּ: אֶרְךְ יָמִים אֲשַׁבְּעֶהוּ וְאַרְאֶהוּ בִישׁוּעָתִי:

He who dwells in the covert of the Most High will lodge in the shadow of the Almighty. I shall say of Hashem [that He is] my shelter and my fortress, my G-d in Whom I trust. For He will save you from the snare that traps from the devastating pestilence. With His wing He will cover you, and under His wings you will take refuge; His truth is an encompassing shield. You will not fear the fright of night, the arrow that flies by day; Pestilence that prowls in darkness, destruction that ravages at noon. A thousand will be stationed at your side, and ten thousand at your right hand; but it will not approach you. You will but gaze with your eyes, and you will see the annihilation of the wicked. For you [said], "Hashem is my refuge"; the Most High you made your dwelling. No harm will befall you, nor will a plague draw near to your tent. For He will command His angels on your behalf to guard you in all your ways. On [their] hands they will bear you, lest your foot stumble on a stone. On a young lion and a cobra you will tread; you will trample the young lion and the serpent. For he yearns for Me, and I shall rescue him; I shall fortify him because he knows My name. He will call Me and I shall answer him; I am with him in distress; I shall rescue him and I shall honor him. With length of days I shall satiate him, and I shall show him My salvation.

מורה נבוכים שם

התבונן ב'שיר של פגעים' - ותראה שהוא מספר ההשגחה ההיא הגדולה והמחסה והשמירה מכל הרעות הגופניות, הכוללות והמיוחדות באיש אחד זולתי שאר בני אדם, לא מה שהוא נמשך מהם אחר טבע המציאות ולא מה שהוא מהם מצער בני אדם - אמר, "כי הוא יצילך מפח יקוש, מדבר הוות; באברתו יחך לך ותחת כנפיו תחסה - צינה וסוחרה אמיתו; לא תירא מפחד לילה, מחץ יעוף יומם, מדבר באופל יהלך, מקטב ישוד צהרים". והגיע לסיפור השמירה מצער בני אדם, שאמר, שאתה, אילו יקרה שתעבור במלחמת חרב פושטת - ואתה על דרכך, עד שיהרגו אלף הרוגים משמאלך ועשרת אלפים מימין, לא יגע בכך רע בשום פנים, אלא שתראה ותביט משפט האלוה ושלומתו לרשעים ההם שנהרגו - ואתה בשלום - והוא אמרו, "יפול מצדך אלף ורבעה מימין - אליך לא יגש; רק בעיניך תביט ושלמת רשעים תראה" - וסמך לו מה שסמך מן ההגנה והמחסה. ואחר כך נתן טעם לזאת השמירה הגדולה, ואמר כי הסיבה בזאת השמירה הגדולה באיש הזה, "כי בי חשק ואפלטו, אשגבהו כי ידע שמי" וכבר בארנו בפרקים הקודמים שענין 'ידעת השם' הוא השגתו - וכאילו אמר, זאת השמירה באיש הזה היא בעבור שידעני וחשק בי אחר כך. וכבר ידעת ההפרש שבין 'אוהב' ו'חושק', כי הפלגת האהבה עד שלא תשאר מחשבה בדבר אחר אלא באהוב ההוא - היא החשק:

שפתי חיים מועדים ב' עמ' ש"ט

לא הרי דרגת אהבת ה' שהיא התענינות בהש"ת כדרגת "בי חשק", שהוא חשק תמידי בשהי"ת בלי היסח הדעת כלל. "ואשגבהו": אזי מצד השי"ת תהא ג"כ השפעה מיוחדת, שמירה מעל כל מקרי הטבע. ככך שאדם מודע יותר לדברים הללו כך זוכה להשגחה פרטית יותר ויותר. למדנו מדברים אלו על מהות "השגחה פרטית": אף שההש"ת מצידו יודע אודות הכל, אין הוא פועל במידה שוה אלא במידות שונות של קרבה: שתי ההנהגות תלויות בנו. יש הנהגה של "הסתר פנים" שהוא צמצום ההשפעה. במקרה זה יד ה' אינה נראית לעין כי אם את מקרי הטבע, כביכול. בדרך זו אדם מטופל ע"י תהליכים טבעיים שהם בעצם שליחים, אם זה חולה נתרפא הוא ע"י רופא, אם זקוק לפרנסה ע"י מפרנס וכו'. אכן יש דרגה של "הארת פנים" - בה מתעניין הקב"ה בכל פרטיו, מראה לו קרבה, שמירה ותשומת לב מיוחדת ולהנהגה גלויה עד למעלה מן הטבע.

שם עמ' שכ"א

הגלות מצרים לא היתה נראית השגחה פעילה מאתו ית', אלא כאילו אין הוא משגיח

דעת תבונות אות קמ"ז

היו ישראל משוקעים בעבודה ולא היתה תורה ולא היו ישראל אומה נבדלת בחוקותיה ומצוותיה כיום הזה, ולא היו בני אדם שמו של הקב"ה כלל ועיקר.

שם קמ"ג

הנה הזמן הראשון היה כל שני אלפים של תוהו (סנהדרין צז ע"א), ובפרט בגלות מצרים, והיינו שזה הוא, זמן שהאל ב"ה מסתתר לגמרי מעולמו, כאילו ח"ו עזב ה' את הארץ, אינו רואה ואינו שומע מעשי בני האדם. ואז נקרא שאין מידת המשפט פועלת בעולם כלל, אלא היא רק ראויה להיות, ומצטרפת למציאות העולם, ומחוייבת מן הסדר

שסידר האדון ב"ה את הנהגתו, שהרי באהבתו את נבראיו הוא משקיף ומתבונן, כביכול, עליהם, לדעת מה לעשות להם להביאם אל תיקון שלם. אמנם אינו אלא מחשב, ולא עושה, כי מסתיר הוא את משפטו המתוקן, ומניח העולם בתווה ובוהו:

שפתי חיים שם

בתוך ההסתר הגדול הזה היה אתגר גדול לאמונה, ובזכות האמונה זכו לחיזוק ונחמה. כאשר פנו אל ה' מיד השתנה ההנהגה

שמות ב':כ"ג-כ"ד

וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֵּאָזֶז בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבָדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שְׁוַעֲתָם אֶל הָאֱלֹקִים מִן הָעֲבָדָה: וַיִּשְׁמַע אֱלֹקִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אֲבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב:

Now it came to pass in those many days that the king of Egypt died, and the children of Israel sighed from the labor, and they cried out, and their cry ascended to G-d from the labor. G-d heard their cry, and G-d remembered His covenant with Abraham, with Isaac, and with Jacob.

רמב"ן ב':כ"ה

וירא אלקים את בני ישראל פירש רבי אברהם כי ראה החמס שהיו מצרים עושים להם בגלוי, וידע אלקים העשוי להם בסתר ורש"י פירש וידע אלקים, נתן עליהם לב ולא העלים עינו מהם ונכון הוא על דרך הפשט, כי בתחילה היה מסתיר פניו מהם והיה לאכול, ועתה שמע אלקים נאקתם וראה אותם, לומר שלא הסתיר פניו עוד מהם וידע את מכאובם וכל הנעשה להם ואת כל הצריך להם והאריך הכתוב להזכיר טענות רבות בגאולתם, וישמע אלקים את נאקתם, ויזכור אלהים את בריתו, וירא אלקים, וידע אלקים, כי ידעתי את מכאוביו (להלן ג' ז), כי אע"פ שנשלם הזמן שנגזר עליהם לא היו ראויים להגאל, כמו שמפורש על ידי יחזקאל (יחזקאל כ ח), אלא מפני הצעקה קבל תפלתם ברחמיו:

שפתי חיים שם עמ' שכ"א

כדי שהגאולה תצא לפועל היה צורך להמשיך ולחזק את ישראל בידיעת השגחת ה' ולכן צריך משה להודיע בפני כל ישראל את כל שלבי הגאולה: "והוצאתי אתכם" וכו', והמטרה "וידעתם כי אני ה' אלקיכם" – עליכם לדעת זאת בידיעה פעילה בלי היסס הדעת, "כי אני ה' המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים". ככל שתגדל הידיעה הזו באותה מידה יפעיל הקב"ה את הנהגתו העל טבעית שהיתה ביציאת מצרים.

יציאת מצרים לימדה שיעור נפלא כיצד היו עיניו משוטטות בארץ: מצרים קיבלה עונש מדויק, מידה כנגד מידה, בעשר מכות ובקריעת ים סוף. חז"ל האריכו בתיאור פרטי עונש עשר המכות והראו כיצד כל מכה ומכה היתה כעונש על צרה מיוחדת שהרעו לעם ישראל, ושכנגדה נענשו המצרים במידה כנגד מידה. או אז זכו לראות כיצד יש תגובה על כל פרט, והכל מושגח מאיתו ית'.

ילקוט שמעוני אות רמ"ז

במדה שמדרדו מדרד להם הם אמרו וראיתן על האבנים ואף אתה עשית להן מים כאבנים והיו מים מכין על מקום האבנים לכך נאמר כמו אבן, דבר אחר כמו אבן היא היתה מיתה בינונית הרשעים שבהן היו מטורפין כקש הבינונים כאבן. הפקחין שבהן צללו כעופרת במים אדירים.

ספורנו שמות ב':כ"ד

וישמע אלקים את נאקתם. ותפלת קצתם שהתפללו אז מצדיקי הדור, כאמרו ונצעק אל ה', וישמע קולנו: ויזכור אלקים את בריתו. שאמר והקימותי את בריתי ביני ובינך, ובין זרעך אחריו, להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו וזה עשה בכל קראנו אליו כמו שהעיד אחר כך באמרו וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל וכו' ואזכור את בריתי:

ילקוט שמעוני הושע ס' תקי"ט

וארשתוך לי באמונה. את מוצא שאין הגליות מתכנסות אלא בשכר אמונה וכה"א אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבאי תשורי מראש אמנה. וגדולה האמנה לפני מי שאמר והיה העולם שבשכר האמנה שהאמינו ישראל שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה שנאמר ויאמינו בה

ובמשה עבדו אז ישיר משה ובני ישראל, וכן את מוצא שלא נגאלו אבותינו ממצרים אלא בזכות האמנה שנאמר ויאמן העם. וכן אתה מוצא שלא ירש אברהם אבינו העולם הזה והעולם הבא אלא בזכות אמונה שהאמין שנאמר והאמין בה', וכה"א אמונים נוצר ה' (כתוב ברמז תשי"ז). וכה"א ואחרן וחור תמכו בידיו ויהי ידיו אמונה מזכירין זכות אבות, ואומר זה השער לה' צדיקים יבאו בו, בבעלי אמנה מהו אומר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים השער הזה כל בעלי אמנה נכנסים בו, וכה"א טוב להודות לה' וגו' ואמונתך בלילות וגו' כי שמחתני ה' בפעלך מי גרם לנו לבא לידי שמחה זו אלא בשכר אמנה שהאמינו אבותינו בעולם הזה שכלו לילות לכך נאמר להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות, וכן יהושפט אומר לעם האמינו בה' אלקיכם האמינו בנביאיו והצליחו, ה' עיניך הלא לאמונה, וצדיק באמונתו יחיה, חדשים לבקרים רבה אמונתך, וכה"א ויאמינו בדברו ישירו תהלתו.